

Ústup a Titanic jako metafory dneška?

8. listopadu 2012 proběhla v Divadle hudby v Olomouci česko-slovenská konference (plánované vystoupení prof. Thomase Schauera z Římského klubu se bohužel neuskutečnilo) *Rio + 20: Od udržitelného rozvoje k ústupu?* Konferenci upořádaly Katedra rozvojových studií Přírodovědecké fakulty UK v Olomouci, Česká a slovenská asociace Římského klubu a Společnost pro trvale udržitelný rozvoj.

Cílem konference bylo hledat a promýšlet alternativy k původnímu ambicióznímu programu trvale udržitelného rozvoje založeného na naději ve výraz-

nou hodnotovou reorientaci lidí, jež by vyústila i v realizaci ekologicky příznivých opatření na vládní i globální úrovni, jak to bylo vyjádřeno na konferenci v Riu de Janeiru před dvaceti lety. Toto hledání alternativ ovšem probíhá za situace, kdy je podle některých ekologických myslitelů možný už jen „udržitelný ústup“ – termín použil J. Lovelock, autor holistické hypotézy Gáji. Podnětem skepse vyjádřené oním termínem byla právě letošní konference Rio + 20, jejíž účastníci nedospěli ke konkrétní dohodě v oblasti ochrany životního prostředí.

Na konferenci zazněla celá škála názorů, od spíše zdrženlivě optimistických až po vyhraněně pesimistické, což byly krajní póly obsahově pestré názorové palety. Pesimistické stanovisko zaznělo hned v úvodu jednání: Miroslav Bárta z Českého egyptologického ústavu UK v Praze ve svém ideově provokujícím vystoupení *Podoba států včera, dnes a zítra* prezentoval teorii kolapsů jako něco v podstatě geneticky zakódovaného v samotné naší planetě. Kolaps naší civilizace, který má základní společné rysy s kolapsy starých civilizací, je už ireverzibilní, protože nejsme schopni jej pozitivně transformovat na globální úrovni. Pozitivní změny jsou možné pouze na úrovni lokální a nadto, resp. spolu s tím, většina naší společnosti nemá odvahu k reflexi skutečného stavu.

Střízlivější stanovisko zaujal Bedřich Moldan, ředitel Centra pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy, který v příspěvku *Konference RIO + 20: klady a nedostatky z pohledu přímého účastníka* vyjádřil mj. naději, že „zelená ekonomika“ může být faktorem sladujícím postuláty ekonomického rozvoje s ekologickými hledisky, a to především v soukromém podnikání. V rámci globální problematiky ekologické krize je to přece jen Evropská unie, jež je nejvíce schopna predikovat změny životního prostředí a přijímat – ve srovnání s ostatními účastníky konference – pozitivní řešení.

Slovenský účastník konference Mikuláš Huba, poslanec Národní rady Slovenské republiky, spojující ve své osobě ekologické a bezprostředně

politické angažmá, se pokusil ve svém příspěvku *25 let formulování a prosazování udržitelného rozvoje – boj s větrnými mlýny?* o syntézu důrazů na globální a lokální hledisko, jež byly prezentovány v předchozích vystoupeních, a souhlasně s B. Moldanem hodnotil v rámci světového společenství pozitivně především politiku EU, vykazující podle jeho názoru relativně ekologicky pozitivní přístupy.

Ivan Rynda, vedoucí Katedry sociální a kulturní ekologie UK v Praze, ve svém vystoupení *Jak dál s udržitelným rozvojem?* mj. polemizoval s tezemi M. Bárty. V této souvislosti se zaměřil i na metafyzické otázky: svět se podle něj vyvíjí kvalitativně a „synergicky“, není možná jediná interpretace jeho stavu a vývojových možností. Realitu podle něj totiž lze interpretovat přinejmenším dvěma způsoby: optimistickým a pesimistickým (příkladem první interpretace je Fukujamův „konec dějin“ chápaný ve smyslu konečného vítězství pluralitní demokracie, příkladem interpretace druhé „střet civilizací“ ve smyslu jejich trvalé neslučitelnosti, jak tvrdí S. P. Huntington). Rynda klade mnoho obecnějších otázek, z nichž filosoficky zaujme především dilema, zda ona dvojakost je rysem samotné reality, nebo jen její interpretace. Nejzávažnější problémy podle něj nelze řešit jen na úrovni lokální, nýbrž je třeba je řešit i na úrovni globální; k tomu by byla ovšem žádoucí i reforma OSN, jež se ale zatím nedaří. Autor sám nedává jednoznačně přednost buď optimistickému, nebo pesimistickému pohledu, ale s optimismem je podle něj „větší legrace“

(resp. „sranda“), neboť nás nedemobilizuje, nýbrž vybízí k hledání pozitivních řešení. Jeho krédo by se dalo parafrázovat i tak, že „všechno špatně dopadne, nebudeme-li mít obavy“.

Na Ryndův referát navázal Pavel Šremer, který byl dlouholetým předsedou STUŽ, pracoval na Ministerstvu životního prostředí a angažuje se nejen odborně, ale i při prosazování ekologických zřetelů v politice; za tuto dlouhodobou angažovanost letos obdržel (s M. Buršíkem) Cenu J. Vavrouška. P. Šremer (*Výsledky RIO + 20 a místní udržitelnost*) zaujal k výsledkům „druhého Ria“ střízlivé stanovisko: na úrovni „národních vlád“ potvrdil skeptické hodnocení, ale vyzdvihl méně známé pozitivní iniciativy objevující se v doprovodných akcích, jako je např. „zelené město,“ a další konkrétní iniciativy na úrovni obcí, měst a regionů, z nichž může pramenit střízlivá naděje, že by mohly v budoucnu příznivě ovlivnit i globální úroveň řešení ekologických problémů.

Slovenský účastník konference Juraj Mesík, vysokoškolský pedagog a analytik globálních trendů, který ve své činnosti spojuje ekologickou aktivitu a práci ve Světové bance a který bývá charakterizován jako autor „hororových vizí“, se v příspěvku *Klimatická změna – může zlomit civilizaci vaz? z*abýval širšími klimatickými souvislostmi globálního oteplování, jehož – v ideologicky motivovaných debatách zpochybňovanou – realitu jednoznačně potvrdil. Varovně zněla jeho slova, že dlouhodobé sady dat navíc potvrzují, že rychlost klimatických změn je bezprecedentní, což implikuje spolu s eko-

logicky nepříznivým vývojem globální ekonomiky i možnost nejen dalekosáhlé ekonomické krize, nýbrž přímo kolapsu, a to v nejbližších letech.

Další referent, Jaroslav Kalous z Katedry veřejné a sociální politiky Univerzity Karlovy v Praze, přednesl příspěvek *Opice na Titaniku (jsou současné globální problémy řešitelné?)*, jehož vyznění shrnul záměrně paradoxně v těchto tezích: Člověk je součástí živočišné říše („zvíře onemocnělé smyslem“); Člověk je naprogramován na život v přítomnosti a v malé skupině („jeskynní etika“); Kulturní vývoj posledních deseti tisíc let nedokázal změnit to, co se utvářelo stokrát delší dobu; Lidstvo se přemnožilo; V omezeném systému není možný neomezený růst (ale všechno roste); Lidstvo není schopné řešit globální problémy, které způsobilo; Kolaps západní civilizace je už neodvratný; Aktivní naděje je řešením.

V příspěvku: *Pád Říma: poučení z historie?* Lubor Kysučan z Katedry klasické filologie Univerzity Palackého v Olomouci demystifikoval idylickou představu antiky jako „starých dobrých časů“ vyznačujících se ušlechtilou vzdělaností. Kysučan poukázal v té souvislosti na protieologické aktivity starých civilizací (vedle Římanů např. i Féničanů), na Platónův poukaz na erozi půdy v Attice, apod. Antika by tudíž pro nás neměla být zdrojem nostalgie, ale v současné době zejména varováním.

Dalším ze slovenských účastníků konference Ivanem Klincem, ekonomem, prognostikem a mj. předsedou Futurologické společnosti na Sloven-

sku, byla v příspěvku *Úsvit syntropické civilizácie* ve stručných rysech načrtnuta koncepce syntropie jako nový vědecký model vztahu lidstva k přírodě. I. Klinec se zaměřil na hledání alternativy k současnému ekologicky nepřiznivému vývoji a svou naději vyjádřil v následujícím krédu: „Vedomá evolúcia je spojená s vedomou transformáciou industriálnych entropických ekonomických systémov na syntropický ekonomický systém, ktorého základom bude syntropická ekonomická teória.“ Z obecnějšího hlediska je podstatné, že vědomým a klíčovým prvkem syntropické moderní civilizace musí být etika.

Pavel Nováček z Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci se ve svém příspěvku *Od Noemovy archy k Titaniku a zase zpátky* dotkl mnoha aktuálních témat, z nichž vyberu jen hlavní linii jeho úvah. Metaforická kontrapozice Noemovy archy a (opět!) Titaniku mu posloužila jako základní model udržitelného a neudržitelného života. Udržitelný život v jeho, zvláště na myšlenky J. Vavrouška navazující, koncepci znamená nejen vytvoření nových, ekologicky pozitivních technologií, nýbrž především základní hodnotovou reorientaci v ekologicky příznivém směru. Nováček realisticky vidí, že tohoto cíle, který vyvstal jako aktuální v posledních desetiletích minulého století, nebylo dosaženo, rozhodně ne v globálním měřítku. O to více si cení „ostrůvků pozitivní deviace“ (Skandi-

návie, Švýcarsko, Nový Zéland), jež se onomu ideálu aspoň blíží. Zda k tomuto ideálu dopěje i Evropa, nebo dokonce globální světová civilizace, považuje za otevřenou otázku. Křesťanskou orientaci svého postoje vyjádřil v interpretaci podstatné příčiny ekologické krize v Evropě, jež podle něj spočívá v tom, že se Evropa zřekla křesťanství. I hledání naděje ve směru ekologicky udržitelného rozvoje spatřuje v neoddělitelné souvislosti s kladením otázky po smyslu místa člověka v kosmu s jeho religiózně-teleologickou dimenzí. Konkrétnější podobu transformace civilizace do podoby, která by směřovala žádoucím směrem, což je výzva před dnešní mladou generací, však podle něj dosud neznáme.

Konference v Olomouci se vyznačovala velkou varetou stanovisek, jimž byla společná starost o stav a směřování naší civilizace a jejích přírodních předpokladů a o místo člověka v ní. To bylo společné příspěvkům laděným optimisticky i varovně skepticky až pesimisticky. Odpověď na otázku onoho směřování nám samozřejmě nemohou dát apely a postuláty, nýbrž další konkrétní vývoj; zatím se zdá, že úspěch na této cestě mají spíše iniciativy lokálního typu vycházející zdola než opatření na státní a globální úrovni, že ovšem visí velký otazník nad jejich dostatečností a také, že doufat v radikální ekologicky příznivou hodnotovou reorientaci lze nyní nsnadněji než v době velkých ekologických vizí.

Vlastimil Hála